

Paavo Talvio:

ARMEIJAN JA SUOJELUSKUNTAIN LIPUSTOSTA

Maan valtiolliset vaiheet kuvastuvat myös sen sotalipustosta. Ruotsin ja Venäjän vallan ajoilta peräisin olevista suomalaisten joukkojen lipuista eivät ilmene vain ruotsalaiset ja venäläiset lipputyypit, vaan myös valtiollisen asemamme luonne. Kansalliset symbolit Ruotsin ajan lipuissa todistavat tasa-arvoisuudesta, epäkansalliset venäläisajan lipuissa taas vallatun maan asemasta. Itsenäisyydenajan lipuistamme voidaan todeta saavutettu riippumattomuus. Sikäli kuin ne heijastavat menneisyyttä, se ei tapahdu alentavassa muodossa.

Iiput ovat kuitenkin vain osa sotahistoriallista esineistöä. Tämän runsaus, yksi- tai monipuolisuus jne. riippuu menneisyyden luonteesta. Pitkäaikaiset, voitolliset sodat ja varhain saavutettu itsenäisyys tavallisesti takaavat runsaiden, merkittävän trofeeaineiston omaavien kokoelmien syntymisen. Sellaisilla mailla kuin esim. entiset ns. reuna-
valtiot, jotka aina ovat olleet sodan jaloissa, ei itsenäisyyden puuttuessa ollut mahdollista säilyttää sotamuistoja omassa maassa, vaan ne joutuivat naapuri- ym. maiden kokoelmiin aina Saksaa ja Ranskaa myöten. Niiden täy-

tyi itsenäisyyden saavutettuaan tyytyä pääasiassa vain iältään nuoren materiaalin kokoamiseen.

Suomi on sotamuistojensa suhteen miltei samassa asemassa kuin nämä maat. Ennen valtiollisen itsenäisyyden saavuttamista sen joukot taistelivat vieraan lipun alla. Niiden lippujakaan ei voi pitää puhtaasti suomalaisina sotalippuina. Suomalaisten joukkojen sotasaalis ei tullut oman maan hyödyksi. Niiden omakin aseistus, liput ym. materiaali joutui loppujen lopuksi pois kotimaasta. Lipuista tosin osa, kirkkoihin ym. jätetty, jäi tänne, mutta hävisi aikojen kuluessa. Suuri osa lipuista oli joutunut sotasaaliiksi. Ruotsissa olevien suomalaisten rykmenttien sotalippujen luku onkin verrattain vähäinen verrattuna niihin, jotka voitonmerkkeinä ovat muissa maissa. Näitä trofeelippuja on Venäjällä yli sata, Tanskassa kaksitoista. Venäjällä olevissa lipuissa on ilmeisesti myös ryöstösaalista ja samoin siellä on Suomen Venäjän vallan aikaisen sotaväen lippuja, mm. jo tuhoutunut, arvokas Suomen Kaartin Pyhän Yrjön lippu.

Vanhojen sotalippujen luku itse Suomessa on tietysti vähäinen. Tämä kallisarvoinen jäämistö käsittää tällä hetkellä vajaa kolmekymmentä lippua.¹⁾ Ne muodostavat sotalipustomme ytimen, vaikkei monista niistä olekaan kuin rippeet jäljellä. Näistä kunniakkaista lipuista kenr. Ernst Linderin v. 1932 Porin Rykmentille lahjoittama entisen Kuninkaallisen Porin Rykmentin komppanianlippu v:lta 1751 on ko. rykmentin tultua hajoitetuksi siirretty Sotamuseon kokoelmiin. Niissä se on ainoa laatuaan.²⁾

¹⁾ Vrt. K. K. Meinander: Suomalaisista sotalipuista. Suomen Museo XIX, 1912, s. 17 ja seurr. sekä C. F. Meinander: Tre återförvärvade troféer och fyra försmådda. Finskt Museum LI, 1944, s. 40 ja seurr.

²⁾ C. E. Meinander antaa ylläm. tutkimuksessaan seikkaper. selostuksen myös k.o. lipusta.

Muu Sotamuseossa säilytettävä lipusto kuuluukin toiseen aikakauteen. Suurimman osan siitä muodostavat armeijan ja suojeluskuntain liput, joita eri vuosina on siirretty Sotamuseoon. Varhaisimmat niistä ovat vapaussodan, uusimmat viime sodan päiviltä.

1. *Vapaussodan liput*

Itsenäisyys vasta loi todella suomalaisen sotalipuston edellytykset. Alkuna sille olivat vapaussodan liput. Yksityisestä aloitteesta syntyneinä ja tilapäisluonteisina ne monesti olivat varsin vaatimattomia, mutta säilyttävät rintamalippuina silti tietyn arvonsa. Varsinaisten sotalippujen aika tuli vasta sodan jälkeen. Vaikeudet sodan aikana olivat suuret, itse armeijakin oli alusta luotava. Sodanaikaiset liput kelpasivat kuitenkin ainakin jossain määrin esikuviksi, vaikkeivät ne liitykään siihen kehityslinjaan, joka jatkui armeijan rauhanajan joukko-osastojen lipuissa. Sodanajan eriväriset »leijonaliput» esim saivat seuraajia joukko-osastojen ja suojeluskuntien lipuissa. Ko. lipuissa käytetyt vaakuna-, kuusiseppel-, ase-, eläin- ym. aiheet ovat tavallisia etenkin suojeluskuntien lipuissa.

Varhaisimmat vapaussodan lipuista valmistuivat jo ennen sodan puhkeamista. Jo keväällä v. 1916 Saksassa koulutettavat jääkärit — 27. Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona — saivat lippunsa, jonka moni heistä kuitenkin näki ensi kerran vasta 13. 2. 1918, jolloin se vihittiin Libaun Trinitatis-kirkossa; samana päivänä pataljoona virallisesti lakkasi olemasta saks. jääkäripataljoona. Tämä sinivalkea, suom. toimesta hankittu ristilippu on preuss. lippujen tyyppiä, mutta »hengeltään» suomalainen. Vapaussodan lippujen joukossa se oli arvokkain, jo lipputeknilli-

sesti omaa luokkaansa. Eräät sodanajan lipuista, mm. Sotamuseossa oleva 7. Jääkäripataljoonan lippu, lienevät siitä saaneet rautaristin mallisen ristinsä ja siihen lütyvän vaakunan. Jääkärien lipusta ei tullut rintamalippua, mutta sen merkitys kokoavana symbolina oli silti suuri.

Sotilaskomiteassakin lippukysymys tuli esille, vieläpä verrattain varhaisessa vaiheessa. Jo syyskesällä v. 1917 komitea H. Ignatiuksen aloitteesta päätti, että lippujen valmistukseen oli ryhdyttävä. Tätä tietä syntyi toinen vapaussodan huomattavimmista lipuista — Valkoisen armeijan lippu. Tämä valkea leijonalippu, johon Gallen-Kallela sodan aikana lisäsi vapaudenristin kuvan, tuli jo tammi-kuussa v. 1918 valmistuneena esikuvaksi monelle muulle samantapaiselle lipulle. Nykyään lippu on sotamarsalkka Mannerheimin asunnossa. Mustia leijonalippuja oli vain yksi — 12. Jääkäripioneeripataljoonan — mutta punaisia sitä enemmän, alkaen von Herzenin »Delfinin» lipusta vuodelta 1917 ja kapt. Hämäläisen »lentävän osaston» lipusta vuodelta 1918 aina sodan jälkeisiin heimosotien lippuihin saakka. Punaisen eli varsinaisen leijonalipun esikuvana sotalippunakin oli tietysti »puolivirallinen» leijonalippu vuodelta 1917.

Valkeata leijonalippua mukailivat valkeat tai vaaleasävyiset y.m. vaakunakoristeiset liput. Niistä mainittakoon jo helmikuussa v. 1918 valmistunut Oulun ensimmäisen rintamakomennuskunnan kaupungin vaakunalla koristettu lippu, Etelä-Savon rykmentin I pataljoonan 1. komppanian pieni valkea lippu, ns. Elfvengrenin ratsuosaston kulkuelippu ja Karjalan ratsujääkärien pieni musta standaari. Vasta sodan jälkeen valmistuivat Vaasan ja Pohjois-Pohjanmaan rykmenttien suuret liput, joissa valkealla pohjalla ovat ao. kaupungin- ja maakunnanvaakunat seppelkuvion

ympäröiminä. Samaa tyyppiä on ruotsalaisten vapaaehtoisten ensimmäinen lippu, jossa valkealla, sinikeltaisella juovalla koristetulla pohjalla on seppelöity valtionvaakuna. Tämä ja prikaatin toinen lippu ovat Ruotsin Armeijamuseossa.

Iskulauselippuja, joilla punakaartin lippujen joukossa oli niin tärkeä sija, ei valkoisen rintaman lipuissa juuri ole. Ainoa laatuaan Sotamuseon kokoelmissa on Etelä-Savon rykmentin I pataljoonan lippu.

Ristilipuista huomattavimpia olivat epäilemättä Gallen-Kallelan piirtämät Ylistaron ja Lapuan suojeluskuntien liput. Ensiksi mainitun keskeisen aiheen, pystyssä seisovan karhun, taiteilija sai Isonkyrön pitäjän 1700-luvun sinitistä, viimeksi mainitun karhulla ratsastava nuijamies on kuvattuna samaten Lapuan pitäjän 1700-luvun sinitissä. Ko. liput eivät ole vain koristeellisia, kuten niin monet suojeluskuntain lipuista, niissä on myös aatesisältöä. Ne kuvaavat sotaa sellaisena kuin se Gallen-Kallelasta näytti: kansan alkuvoimaisena nousuna nuijasodan päivien tapaan. Liput ovat tyyllillisesti ehjiä. Ne ovat tankoon naulattuja ja alkuaan niihin kuului sinivalkeat nauhat; kärkenä toisessa on vaskinen piikkinuija, toisessa heinähangon piikit. Kolmantena näihin lippuihin liittyi Björklundin piirtämä Ilmajoen suojeluskunnan lippu, joka kuitenkin ei ole risti-lippu, mutta aihepiiriltään liittyi lähinnä Lapuan lippuun. Nämä maaliskuu—huhtikuussa v. 1918 valmistuneet liput olivat rintamalippuja, etenkin Ylistaron suojeluskunnan lippu, jota säilytetään Sotamuseossa.

Ylistaron suojeluskunnan lipun tummansininen pohjaväri ja ristin hallavanvihreä värisävy ehkä symbolisoivat suon ja sammalen värejä. Lippu on samalla kuitenkin todistuksena siitä, ettei v. 1918 vielä pidetty sinivalkeata risti-

lippua ainoana mahdollisena. Ylimalkaan sellaisen käsitekin oli vielä sodan aikana jossain määrin hämärä. On lippuja, joissa risti on sininen ja pohjaväri harmaa. Sysmän I pataljoonan lipussa ristin ääriviivat on vedetty kahdella sinisellä juovalla. Karjalan divisioonan I. rykmentin lippu tosin on nykyisen sotalipun tyyppiä, mutta se valmistuikin aivan sodan lopussa. Virallisen sotalipun mallia on myös »Pohjan Poikien», Viron vapaussodan suomalaisen vapaaehtoisrykmentin, lippua suunniteltaessa pidetty esikuvana. Keskeisenä aiheena tässä lipussa oli jääkarhunpää-kuvio.

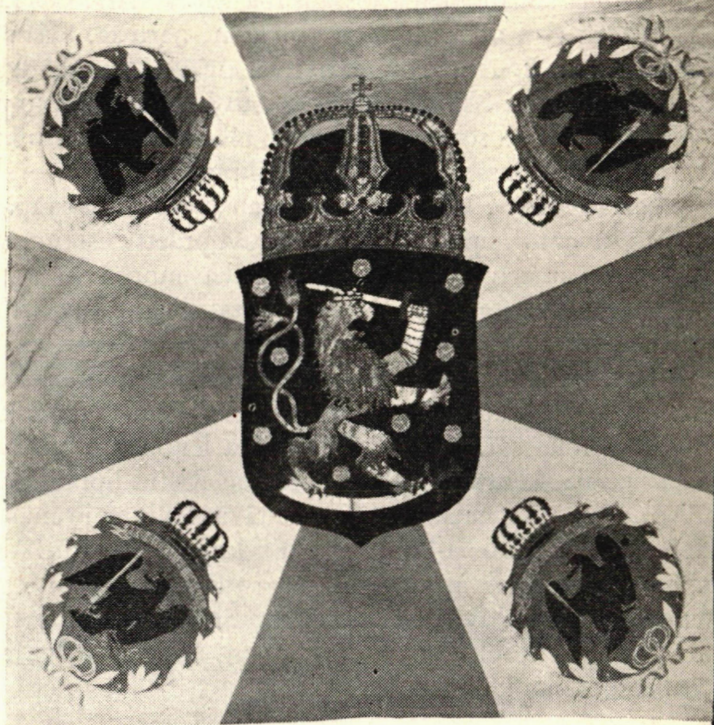
Kansalaissodassa kaikki liput ovat tavallaan rintamalippuja. Niistä n. kolmestakymmenestä lipusta, jotka yksin Sotamuseossa edustavat vapaussodan ja ns. heimosotien lipustoa, eivät kuitenkaan kaikki ole sotalippuja sanan varsinaisessa mielessä. Niissä on punaisia leijona- ja sinivalkeita lippuja, kenttäsairaalan Punaisen Ristin lippuja jne.

Armeijan rauhanajan lippuja edeltävät lähinnä jo mainitut Vaasan ja Pohjois-Pohjanmaan rykmenttien liput. Viimeksi mainittu olikin vv. 1918—1919 Pohjois-Savon rykmentin lippuna. Myös jääkärien lippu oli samoihin aikoihin tilapäisesti joukko-osaston lippuna, nim. Kaartin Jääkäripataljoonan käytössä.

2. Joukko-osastojen liput

Armeijan lippukysymyksen ratkaisua varten asetettiin sodan jälkeen komitea, asiantuntijana prof. Carolus Lindberg. Lippuja koskevat määräykset julkaistiin 14. 6. 1919.¹⁾ Jalkaväen lippujen kooksi määrättiin niissä 120 × 140 sm, ratsuväen 80 × 95 sm. Erillisten pataljoonien liput tulivat

¹⁾ Määräys Suomen armeijan jalkaväki- ja ratsuväkirykmenttien sekä erillisten pataljoonien lipuista. Sotaministeriön käskylehti n:o 48/1919.

*Kuva 1. 27. Kuningaskansallisen Preussin Jääkäripataljoonan lippu v:ltta 1916.
Fig. 1. The colours of the 27th Royal Prussian Jaeger Battalion — the
Finnish Jaeger Battalion — of the year 1916.*

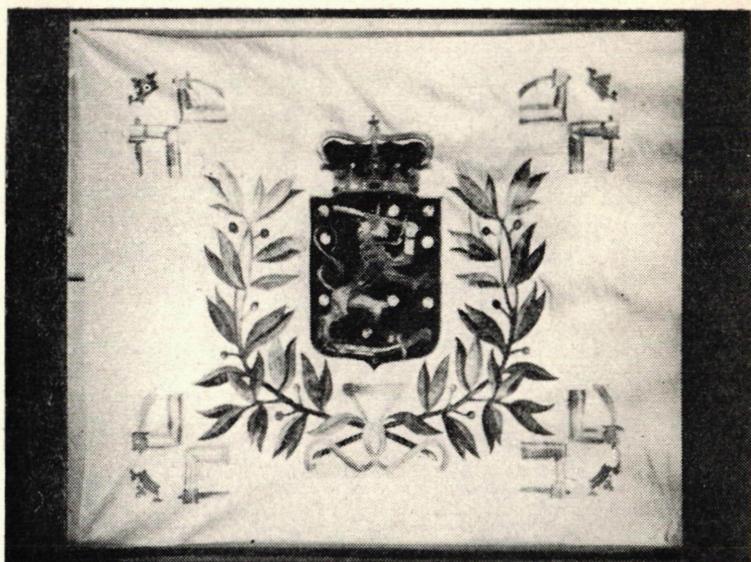
olemaan ratsuväen lippujen kokoa. Tangon vapaana olevan osan tuli olla 180—190 sm, kärjen pituuden 40 sm. Kärkenä oli kaiverrettu leijona, ellei Tasavallan Presidentti erityisestä anomuksesta myöntänyt — vapaussodassa kunnostautuneille joukko-osastoille — kärjenkoristeeksi vapaudenristiä, jolloin kehys oli laakeriseppeleen muotoinen.

*Kuva 2. Ylistaron suojeluskunnan lippu v:ltä 1918.
Fig. 2. The colours of the Ylistaro Civil Guard of the year 1918.*

Määräysten mukaiset liput valmistuivat vuosina 1919—1921.¹⁾ Vihkiminen tapahtui yleensä 16. 5. pidettyjen paraatien, armeijan lippujuhlien, yhteydessä. Kaikki mainittuina vuosina valmistuneet liput, kahta ratsuväen lippua lukuunottamatta, on vuosina 1934 ja 1940, joukko-osastoja lakkautettaessa tai muista syistä, siirretty Sotamuseoon. Myös monet erillisten pataljoonien liput, joiden mallit

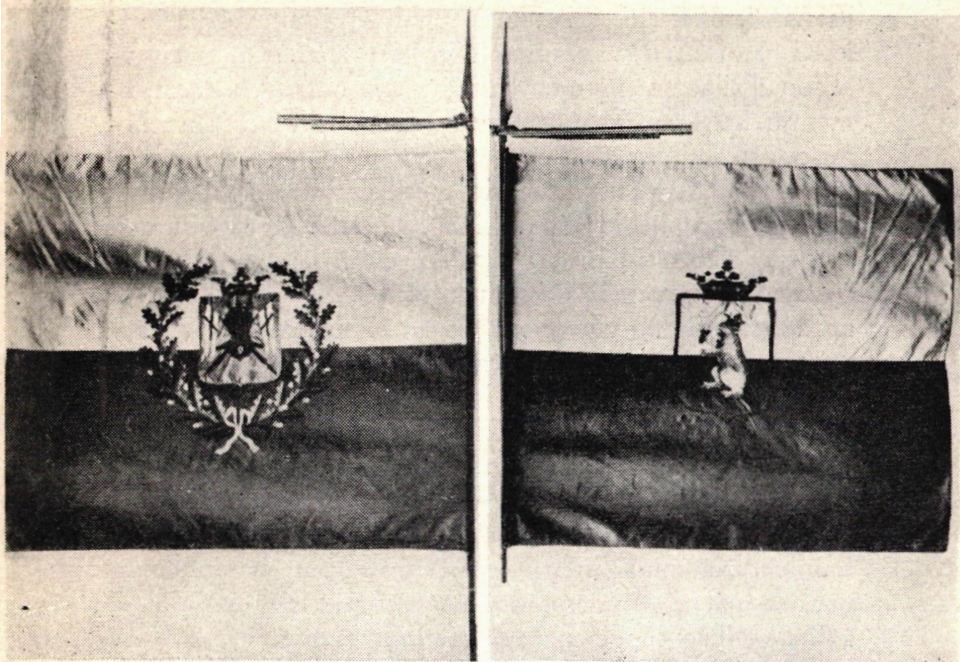
¹⁾ Lippuja lahjoittivat yksit. henkilöt, sotilaskoti- ym. yhdistykset, kauppat ja kaupungit. Suurimman osan lipuista valmisti Käsityön Ystävät Oy.

*Kuva 3. Karjalan Kaartin Rykmentin lippu v:lta 1920.
Fig. 3. The colours of the Carelian Guard Regiment of the year 1920.*

kussakin tapauksessa erikseen vahvistettiin, on samoista syistä Sotamuseoon lähetetty, pari rykmentin lippuakin niiden joukossa. Nämä liput ovat valmistuneet jälkeen vuoden 1921.

Pelkkä silmäys joukko-osastojen lippuihin riittää osoittamaan ne Ruotsin vallan aikuisen kehityslinjan jatkajiksi. Onpa eräs lippu, Porin Rykmentin, täysin historiallisen mallin — v:lta 1796 peräisin olevan ja Porin Kuninkaalista Rykmenttiä varten piirretyn — mukainen. Muissa lipuissa on vanhoihin malleihin yhdistetty vapaussodan lipuissa käytettyjä ja uusiakin kansallisia koristeaiheita ja vertauskuvia. Värien ja käytettyjen koristeaiheiden suh-

Kuva 4. Porin Rykmentin lippu v:ltä 1919.
Fig. 4. The colours of the Pori Regiment of the year 1919.

teen lipuissa voidaan erottaa armeijanjaoitusta vastaavia ryhmiä. Niinpä molempien kaartinrykmenttien, Suomen Valkoisen Kaartin ja Karjalan Kaartin, liput ovat valkeita, valtionvaakunalla ja maakunnallisilla vaakuna-aiheilla koristeltuja ja sellaisina paitsi vapaussodan valkoisten lippujen myös ns. henkilippujen tyyppiä. Sitä edustaa Kaartin Jääkäripataljoonankin lippu, joka kuitenkin on väriltään vihreä. Vihreitä ovat myös kahden muun Jääkäriprikaatiin kuuluneen pataljoonan — Pohjanmaan Jääkäripatal-

joonan ja Kajaanin Sissipataljoonan — liput. Jääkäriprikaati hajoitettiin v. 1934, jolloin liput siirrettiin Sotamuseoon. Prikaatin lippujen kaltainen on Savon Jääkärirykmentin lippu, vaikkakaan rykmentillä ei ollut mitään tekemistä prikaatin kanssa.

Viiden jalkaväenrykmentin liput muodostavat oman ryhmänsä tyyppiltään yhtenäisinä. Ne muistuttavat suuresti Ruotsin vallan aikuisista lipuista ehkä kauneimpia, ns. pfalzilaisen tyyppin liekkilippuja. Kuten Savon rykmentin kompanianlippu vuodelta 1766 ym. liput osoittavat, käytettiin Holstein-gottorpilaisen tyyppinkin lipuissa liekkejä; niiden vaakunan muoto ja sepeleen pieni koko jättivät niille tilaa. Ko. jalkaväenrykmenttien v:n 1919 mallin lipuissa on sekä liekit että vaakuna ja sepele. Esikuvia ei kuitenkaan ole orjallisesti noudatettu. Vaakunan muoto on nykyaikainen eikä sepeleistä löydä laakerin- tai palmunlehdistä muodostettuja, puhumattakaan näkinkäornamenteista. Muiden kuin jalkaväenrykmenttien lipuissa kahta edellistä seppellajia sitä vastoin käytetään.

V:n 1919 lippumääräysten piiriin kuului myös kolme ratsuväenrykmenttiä, nim. Uudenmaan Rakuunarykmentti, Karjalan Ratsujääkärirykmentti ja HämeenRatsurykmentti. Näistä elok. v. 1918 perustettu Karjalan Ratsujääkärirykmentti lakkautettiin jo v. 1921. Näiden rykmenttien liput ovat rakuunalipun tyyppiä ja pohjautuvat osittain vanhoihin, osittain uusiin malleihin. Jokaisessa niistä on maakunnanvaakuna, joka oikeastaan vanhoissa lipuissa kuului ratsuväen standareihin eikä rakuunarykmenttien lippuihin, joissa ainakin v:n 1686 määräysten mukaan käytettiin valtionvaakunaa. Uudenmaan Rakuunarykmentin lipun reunakoristeena käytetään vastaavan 1700-luvun rykmentin lipun reunaornamenttia. Musta väri Karjalan Ratsujääkäri-

rykmentin lipussa muistuttaa vastaavan sodanajan rykmentin lipusta, kuten valkea Uudenmaan Rakuunarykmentin lipussa vapaussodasta; mustaa väriä on sitä paitsi käytetty ennenkin Karjalan ratsuväen lipuissa, kuten esim. Viipurin läänin toisen eli Burghausenin rakuunarykmentin liput osoittavat. Karjalan Ratsujääkärirykmentin lipussa käytetty avaimenkuva on vanha aihe, tapaamme sen esim. Viipurin läänin ratsuväen standaarissa v:lta 1665. Vapaussodasta muistuttavat myöskin kuusenoksat avainkuvion alapuolella. Myös Hämeen Ratsurykmentin lippu heijastaa vapaussodan muistoja. Tämän alkuaan jääkäreistä muodostetun rykmentin lippu on vihreä, reunakoristeina ovat mm. rautaristit ja ulkopuolella keskellä hirvenpääaihe.

Paitsi ko. rykmenttejä kuului Ratsuväkiprikaatiin vielä mm. Viestieskadroona. Sillä enempiä kuin itse prikaatillaakaan ei kuitenkaan ollut omaa lippua.

V:n 1921 jälkeen valmistuneista lipuista varhaisimmat olivat teknillisten joukkojen. V. 1920 muodostetun Kenttälennätinpataljoonan lippu vahvistettiin v. 1923, viimeksi mainittuna vuonna muodostetun Radiopataljoonan lippu v. 1925, v. 1920 perustetun ja v. 1928 hajoitettun Rautatiepataljoonan lippu v. 1924, Autopataljoonan v. 1927. Kenttälennätin- ja Radiopataljoonaa seurasivat v. 1930 Viestipataljoonat, joista v. 1938 syntyi Viestirykmentti. Vasta silloin joutuivat mainittujen pataljoonien liput pois käytännöstä ja luovutettiin Sotamuseoon. Teknillisten joukkojen liput ovat kaikki samaa tyyppiä, ratsuväen lipun kokoa olevia standaaereja ilman tupsuja; niihin liittyy vielä pienikokoinen Erillisen Pioneerikomppanian lippu. Sodanedellisen Pioneeripataljoonan lippuna taas oli yhä käytännössä oleva vapaussodan aikuinen musta leijonalippu, josta edellä jo on mainittu. Keskeisenä aiheena teknillisten joukkojen

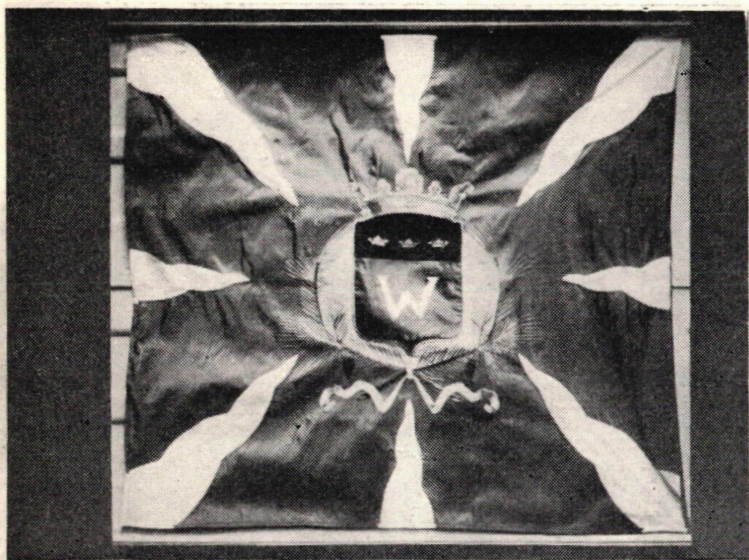

Kuva 5. Savon Jääkäriyrykmentin lippu v:ltä 1920
Fig. 5. The colours of the Savo Jaeger Regiment of the year 1920.

lipuissa olivat kansainväliset lennättimen, radion, rauta-
teiden jne. vertauskuvat.

Viestirykmentin ja Huoltorykmentin jalkaväen lippujen
kokoa olevissa lipuissa on keskuskuviona aselajin merkki,
jota ympäröivät suorastaan pfälzilaisen tyytin suuruus-
luokkaa olevat seppeleet. Viesti- ja huoltoaselajin värit
ovat lippujen pohjavärinä.

Keveiden joukkojen, jääkäripataljoonien, rakuunalipun
tyyppiä olevat liput, joissa pohjaväri on vihreä, käyttävät
emblemeinään sekä suomalaisten että ruotsalaisten van-
hoissa lipuissa tavattavaa, ristissä olevia nuolia esittävää
kuviota. Nämä liput ovat edelleen käytännössä.

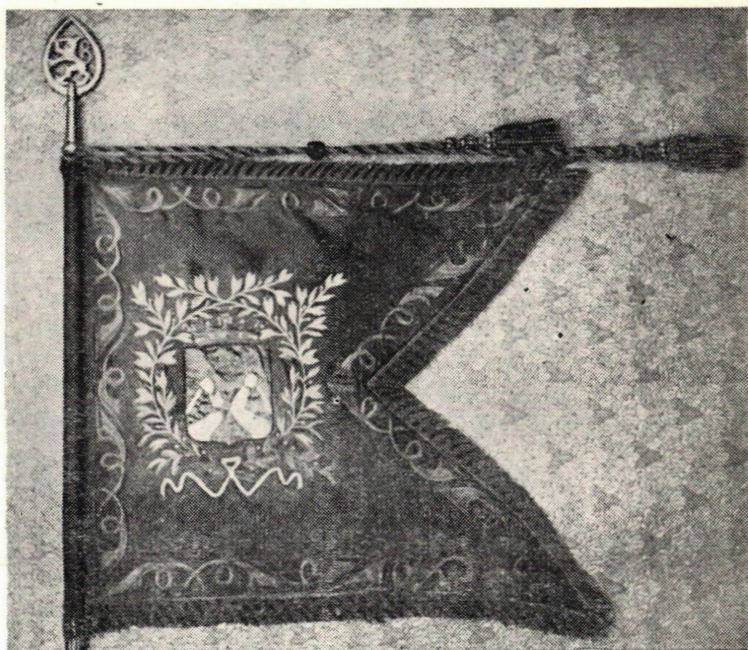

Kuva 6. Viipurin Rykmentin lippu v:ltä 1920.
Fig. 6. The colours of the Viipuri Regiment of 1920.

Panssariaselajin ainoa lippu on vuodelta 1923, silloista Hv-rykmenttiä varten valmistettu. Tämä yhä käytössä oleva lippu on kokoa 80 × 90 sm, väriltään ruskea. Keskeisenä aiheena on aurinko säteineen ja ritarin silmikkokypäriä.

Rajavartiojoukot saivat lippunsa v. 1936—39. Ne ovat em. lipun kokoisia, vihreitä, oranssireunaisia lippuja, joiden vaakuna-aiheita kehystävät ilvekset (Salmin), petäjäseppelä (Kainuun), kotkan siivet (Joensuun) ja sinivalkeat liekit (Kannaksen Rjv:n lipussa). Liput ovat nykyisten rajavartiojoukkojen käytössä.

Sotakouluista vain Maasota-, Merisota- ja Upseerikoululla

*Kuva 7. Karjalan Ratsujääkärirykmentin lippu v:lta 1921.
Fig. 7. The colours of the Carelian Cavalry Regiment of the year 1921.*

on omat lippunsa, vuosina 1922, 1933 ja 1928 valmistuneet. Niissä ovat leijonat keskeisinä, Maasotakoulun valkeassa ja Merisotakoulun sinisessä lipussa sitä paitsi nurkkakuvioina pienet tammiseppeleet, joiden sisällä koulujen historian merkkivuodet; Upseerikoulun mustassa lipussa sepeleitä korvaavat nauhakkeet, joista kahdessa kirjaimet VK ja RUK, kahdessa vuosiluvut. Viimeksi mainitussa lipussa vaakunakilpeä ympäröi laakeriseppelä, kilven alla ovat miekat ristissä; Maasotakoulun (ent. Kadettikoulun)

Kuva 8. Radiopataljoonan lippu v:ltä 1925.

Fig. 8. The colours of the Wireless Battalion of the year 1925.

lipussa leijonan ympärillä ovat pienet vaakunat ja alla vaalilause »Constantem decorat honor» mustin kirjaimin.

Armeijan liput ovat silkkiripsiä, vaakunat, liekit jne. applikoidut, seppelkuviot usein ketjuommellut. Tangot ovat kiiltävät, koivua, vain teknillisten joukkojen lipuissa

tasapaksut (3 sm.). Messinkikärjet ovat taotut tai valetut. Kärkiä on kahta, oikeastaan kolmea kokoa, malleja vain kaksi. Koruompelussa on käytetty vain silkkiä.

3. *Suojeluskuntien liput*

Yhtenäisen armeijanlipuston rinnalla suojeluskuntien liput muodostavat epäyhtenäisen, kirjavan kokonaisuuden. Pääasiallisena syynä siihen on lippumääräysten puuttuminen. Eräitä yhteisiä tuntomerkkejä ko. lipuista kuitenkin voi löytää. Sellaisia ovat siniset hakaristit ja tavallisesti yläsisäkulmassa oleva S-kilpi, josta ao. suojeluskuntapiiri käy selville. Vapaussodan jälkeen valmistuneissa lipuissa tämä hakaristimalli oli yleisin, mutta selvästi syrjäytymässä jo 1930-luvulla.

Sodanajan lipuista on edellä mainittu muutamia esimerkkejä. Vanhimmat suojeluskuntalipuistakin ovat vuodelta 1917, kuten esim. Seiskarin Suojeluskuntavartion pieni, valkea, vv. 1808—1809 sodan aihepiiriin liittyvä lippu. Nämä koruttomat sodanajan liput olivat monesti palttinasta tehtyjä, kooltaan vaihtelevia. Myös punaisia leijonalippuja oli, niistä on Sotamuseossa oleva Vahvialan suojeluskunnan lippu esimerkkinä. Valkeissa, keltaisissa ym. vaaleissa lipuissa käytettiin tavallisesti valtionvaakunaa (Kannuksen, Essen) tai maakunnanvaakunaa (Enonkosken, Karttulan, Mikkelin pitäjän), mutta yleisimmin, vielä v. 1919, vain ao. suojeluskunnan nimeä tai sen lyhennystä ja vuosilukua tai vain S-kirjainta ja niihin liittyen usein suurikokoista kuusiseppelettä (Kuusiston, Hollolan, Mellilän, Sotkamon ym. suojeluskuntien liput). Sitä koristeellimpia olivat useat Helsingin suojeluskuntapiirin vuonna

1919 ja sen jälkeen valmistuneet liput. Niinpä piirin ja Sinisen sekä Valkoisen Rykmentin pataljoonien liput olivat silkkiä, silkillä ja kullan- tai hopeanvärisellä metallilangalla kirjailtuja. Monet varsinkin alkuaikojen lipuista olivat tunnettujen taiteilijoiden käsialaa. Akseli Gallen-Kallelan lisäksi mm. Eero Järnefelt, Eero Nelimarkka ja arkkitehdeistä mm. Alvar Aalto, Carolus Lindberg, Armas Lindgren ja Eliel Saarinenkin ovat piirtäneet lippuja. Vain prof. Carolus Lindberg on suojeluskuntalippujenkin suunnittelijana pitänyt silmällä historiallisia esikuvia. Syrjäisten paikkakuntien suojeluskunnat eivät lippuihinsa ole yleensä taiteilijain apua tarvinneet; tulos on usein sen mukainen.

Keskeiset aiheet lipuissa ovat mitä vaihtelevimpia. On lippuja, joissa mikään seikka ei paljasta ko. suojeluskuntaa. Hakaristin keskellä näissä lipuissa on vain pelkkä maisema kuva ommeltuna ja sen yhteydessä usein aseaiheinen kuvio. Aö. suojeluskunnan nimi tai nimilyhennys eivät kuitenkaan ole harvinaisia, myös helposti paljastavat symbolit ovat tavallisia. Symbolista kieltä lippu kokonaisuudessaan saattaa puhua, kuten esim. Pohjolan Sk-piirin revontuli-, poronsarvi- ja jäkäläseppeläiheinen lippu. Akateemisen suojeluskunnan lipun kreikkalainen pilaristo ja Inon suojeluskunnan lipun rannikkotykit ovat myös paljastavia kuvia, puhumattakaan Lääkintäsuojeluskunnan lipun Aeskulapiuksen sauvasta. Paikkakunnan kirkon kuva on kymmenissä lipuissa koristeena. Hyvin yleisiä ovat kaupungin ja maakunnanvaakunat. Tyylipuhtaita vaakunalippuja ovat esim. Sievin, Kiskon, Huittisten ja Kosken (H.I.) suojeluskuntien liput. Samaan ryhmään kuuluu Ahvenanmaan Sk-piirin Ruotsissa suunniteltu ja valmistettu lippu, jossa sini-sellä pohjalla on suurikokoinen Ahvenanmaan vaakunan kruunupäinen hirvi. Karjalan, osittain Savonkin lipuissa

*Kuva 9. Helsingin Suojeluskuntapiirin Kenttätykistösuojeluskunnan lippu v:ltä 1924.
Fig. 9. The flag of the Field Artillery Civil Guard in the Helsinki Civil Guard District
of the year 1924.*

ovat ylänurkan väreinä maakunnanvaakunan värit. Karjalan vaakunan pelkät käsivarret uusissa lipuissa useimmiten korvaavat koko vaakunan; niitä käytetään silloin nurkka-koristeina, kuten Ruotsin vallan aikaisissa henkilipuissa. Leijonaa keskeisenä aiheena ei uusissa lipuissa juuri tapaa, missä sitä on käytetty, se on vahvasti tyylitelty, kuten Pohjois-Uudenmaan Sk-piirin lipussa. Ristissä olevat miekat ja kiväärit ovat aseaiheista tavallisimmat. Rannikon suojeluskuntien lipuissa käytetään ankkurin ja laivojen kuvia, ankkuri on usein kärkenäkin, kuten esim. Taivas-

salon lipussa. Oman ryhmänsä muodostavat liput, jotka suuresti muistuttavat armeijanlippuja. Niistä mainittakoon mm. Ratsuväkisuojeluskunnan, Polkupyörä- ja Erillisen KK-komppanian, Kenttä- ja Rannikkotyökistösuojeluskuntien liput.

Historiallisia lippuja esikuvina on vain vähän arvostettu. Juuri niissä olisi kuitenkin löytynyt malleja, joiden käytämisellä menneidenkin polvien maanpuolustustyölle olisi voitu antaa tunnustus ja samalla korostaa sitä, ettei Suomen historia ala vapaussodasta, vaikka suojeluskuntain lipustoa silmäillessä niin saattaisi luulla. Vv. 1711—1712 kauniit, kuvakielessään mielenkiintoiset nostoväen liput ovatkin muutamissa — mutta vain muutamissa — lipuissa heränneet uudelleen eloon. Tenalan suojeluskunnan lippu esim. on jäljennös Raaseporin läänin nostoväen lipusta ja Korppoon ja Nauvon lipuissa on näiden pitäjien vanhat nostoväenliput sovitettu keskuskuvioiksi. Muitakin Ruotsin vallan aikaisia lippuja on malleina käytetty. Niinpä Pohjois-Kymen Sk-piirin lippu on selvä jäljennös 1720-luvun Kymenkartanon läänin pataljoonan komppanianlipusta, väreissään siitä kuitenkin poikkeava. Muissakin Kymenlaakson lipuissa käytetään tämän lipun keskeistä aihetta, pfalzilaisen tyyppin seppelettä ja länsimaista käsi-vartta, mutta pienoiskoossa. Mainittakoon vielä, että Lipolan suojeluskunta, ryhtyessään v. 1939 suunnittelemaan lippua, valitsi sen malliksi Lipolassa v. 1703 viimeiseen mieheen kaatuneen Burghausenin rakuunarykmentin eskadroonanlipun.

Paitsi nostoväkeen, suojeluskunnat voi rinnastaa kaupunkien porvariskaarteihin. Nämä kaartithan olivat komppanioihin järjestetyt ja niiden sotainen panos oli vielä 1600-luvun lopullakin huomattava. Lippujakin niillä oli,

muiden sotalippujemme rinnalla arvossapidettyjä. Suojeluskuntalippujen esikuviksi vanhat kaupunkien liputkaan kuitenkään eivät yleensä ole kelvanneet.

Lipustoa uusittaessa standaari miltei säännöllisesti syrjäytti hakaristilipun. Oliko uusi lippu aina entistä onnistuneempi nimenomaan sotalippuna on asia erikseen. Koossaan ja väreissään nämä standaarit kuvastavat lähinnä armeijanlippujen vaikutusta. Tupsut niihin hyvällä syyllä kuuluvat, paremmalla kuin hakaristilippuihin, jotka useimmiten olivat tankoon sidottuja ja valtakunnan lippua mittasuhteissaan jäljitteleviä. Toinen asia on, sopiiko standaari jalkaväen lipuksi. Juuri tupsut korostavat ko. lippujen standaariluonnetta.

Suojeluskuntain liput ovat sekä villaa että silkkiä. Tankojen ja kärkien mallit vaihtelevat. Puiset pallo- ja piikki-kärjet ovat syrjäytyneet metallisten tieltä. Kärkimuotona S-malli on yleisimmin käytetty.

Kaikki suojeluskunnat eivät olleet ehtineet hankkia lippua; toisilla oli jo kaksikin lippua valmistunut. Piirien liput ja suojeluskuntajärjestön lippu ovat verrattain uusia. Joissakin piireissä ehtivät sotilaspoikien liput valmiiksi, toisissa ne jäivät suunnittelun asteelle. Koko suojeluskuntain lipuston määrä on n. 700. Kun järjestö v. 1944 lakautettiin, liput vietiin kirkkoihin ja yksityisiin säilytyspaikkoihin, mutta sittemmin annettiin määräys niiden luovuttamisesta joko Sota- tai maakuntamuseoille. Sotamuseon kokoelmissa on tällä hetkellä 355 suojeluskunnanlippua. Sama määrä suunnilleen niitä on maakunta- ym. museoissa. Eräs vaihe suomalaisen lipuston historiassa oli näin päätynyt.

4. Yksityiskobtia kuvien 1—9 lipuista

Kuva 1. 27. KUNINKAALLISEN PREUSSIN JÄÄKÄRIPATALJOONAN lippu. Lippu on valkeata silkkiripsiä, kooltaan 120×120 sm. Risti preussinsininen. Keskellä silkkinen Suomen vaakuna, kruunu ja leijona kokokoruompelua, kullamäriset, miekka ja sapeli sekä riuksukkeet hopeamäriset. Nurkissa olevat Preussin kotkat mustat, paikoin ruskealle bohtavat, silkkiä. Jalat, miekka, salamanuolet y.m. yksityiskohdat kultaa, naubakkeet siniset, kultareunaiset. Teksti »Pro Gloria et Patria» kultaa, samoin sen yläpuolella oleva kruunu. Seppel valkealle bohtava, hopealangalla ommeltu, nauba sininen, hopeareunainen. Pohjajymppyrä keltainen, silkkiä. Lippu on naulattu tankoon kullamärisillä, koristeellisilla nastoilla kalunanaubaa vahvikkeena käyttäen. Tanko musta, kiiltävä, pituus 293 sm., kärki messinkä, ontto. Lipun valmisti t.m. Rudolf Herzog Berliinissä v. 1916.

Kuva 2. YLISTARON SUOJELUSKUNNAN lippu. Lippuvaate silkkiä, korkeus 168, leveys 190 sm. Pohjaväri tummansininen, risti vibreä. Kirjaimet YSK ovat valkeata silkkiä. Keskellä oleva ruskea karhu applikoitu, silkkiä. Karhun takana olevat kivääri ja beinäbanko on ommeltu silkkilangalla, kiväärin perä ja beinäbangon varsi ruskeat, piippu, pistin ja piikit hopeanbarmaat, viimeksi mainituissa punaista. Veripunainen on myös karhun alle ommeltu vuosiluku 1918. Tanko ja kärki puuttuvat.

Kuva 3. KARJALAN KAARTIN RYKMENTIN lippu. Lippuvaateen korkeus on 112 ja leveys 138 sm. Laakeriseppel vaaleanvibreä. Nurkkien Karjalan vaakunan käsisvarret hopeanbarmaat, kruunut keltaiset. Tanko (290 sm.) on punaruskea, kärki (35 sm.) kullamärisen, seppelmuotoinen, koristeena vapaudenristi. Nauboissa keltainen teksti »Vuoksen Rintama», »Venäjänsaari ja Rautu». Lippu valmistui joulukuussa v. 1920.

Kuva 4. PORIN RYKMENTIN lippu. Lippu on valmistettu kabdesta kaistaleesta, yläosa sininen, alaosa keltainen. Sisäpuolen keskellä on Satakunnan vaakunan keltaiset ääriviivat ja barmaa, mustavalkojuovainen karhu; jatagaani on hopeamärisen, kruunu keltainen. Ulkopuolella keskellä on Varsinais-Suomen vaakuna ja avoin vibreänruskea tammiseppel; vaakunakilpi punainen, peitset ja kypärä ruskeankeltaiset, liput sinikeltaiset. Lipputanko (320 sm.) on vaaleanruskea, kabdesta kappaleesta. Kärki (35 sm.) keihäänkärjen mallinen, hopeoitu. Vapaudenristin nauboissa keltainen teksti »Satakunta-Pori».

Kuva 5. SAVON JÄÄKÄRIRYKMENTIN lippu. Lipun väri on syvävibreä, koko 117×133 sm. Keskellä Savon musta, silkkinen vaakuna, jossa kruunu on keltainen, sen pallot valkeat, jousi ja nuoli keltaiset ja valkeat. Tähtäpäseppel on kullamärisen. Tanko (294 sm.) on kabdesta kappaleesta, ruskea. Kärkenä kavin leijona (34 sm.).

Kuva 6. VIIPURIN RYKMENTIN lippu. Lipun (120×140 sm.) pohjaväri on sinibarmaa, liekit valkeat. Keskellä Viipurin läänin vaakuna, yläosa punainen, alaosa sininen, yläosassa kolme keltaista valkokoristeista kruunua, alaosan W-kirjain valkea, kruunu keltainen. Lehtikuusiseppel vibertävä, nauba harmaa. Tanko (293 sm.) tummanruskea, kärki kuten edellisessä lipussa. Lippu valmistui v. 1920.

Kuva 7. KARJALAN RATSUJÄÄKÄRIRYKMENTIN lippu. Lippu on mustaa silkkiä, kahdesta kappaleesta ommeltu, korkeus 80 sm., leveys 95 sm. Sisäpuolella keskellä punainen Karjalan vaakuna hopeavärisine keltakoristeisine käsivarsineen ja miekkoineen. Seppelä laakerinlehdistä, vihreänharmaa, nauha sininen. Ulkopuolella keskellä hopeaväriin avain, sen alapuolella vibreät, hopealta bobtavat kuusenoksat ristissä ja alinna hopeavärisenä vuosiluku 1917. Reunakoriste kummallakin puolella keltainen, esittäen metsästystorvea. Rimsureunus musta-keltainen samoin tupsut. Tanko (286 sm.) uurrettu, kärki ratsuäven kokoa (32 sm.). Lippu valmistui toukoku. 1921.

Kuva 8. RADIOPATALJOONAN lippu. Teräksenharmaa silkkinen lippuvaate on 80×95 sm. suuruinen. Reunaornamentin kolmiot, jotka keltainen juova erottaa toisistaan, ovat mustat ja sinipunaiset. Keskustan iso R-kirjain on silkeillä ommeltu, valkea, reunat hopeaväriset. Radionuolet, jotka murkista suuntautuvat keskustaa kohten, on ommeltu keltaisella silkeillä. Seppelä on pumaruskeankeltainen tammiseppelä. Rimsureunus on harmaata silkkiä. Tanko (290 sm.) tummanruskeaa, kärki kuten edellisessä. Tupsuja ei ole.

Kuva 9. HELSINGIN KENTTÄTYKISTÖSUOJELUSKUNNAN lippu. Lippu on teräksenharmaata silkkiä, kooltaan 85×117 sm. Keskellä silkeillä ommeltu valko-keltapumaruskeaa räjähtävän ammuksen kuva. Laakerinoksat sen molemmin puolin tummanharmaat, hopealle bobtavat. S-kilpi yläsisänurkassa on sinikeltainen, kirjain valkea. Reunaornamentin kolmiot punaiset ja mustat, keltaisen juovan toisistaan eroittamat. Harmaa rimsureuna. Lippu vibittiin 16. j. 1924.

THE FINNISH WAR ENSIGNS IN THE WAR MUSEUM OF FINLAND

Before Independence the Finnish troops fought under foreign colours. Thus their colours cannot be held as purely Finnish. Only a small number, about 25, were preserved in Finland. More than a hundred colours were lost as war booty and only 35 are in Sweden; it is difficult to estimate the number lost otherwise. The War Museum has one flag from the time of Swedish rule, viz. the company colours of the Pori Royal Regiment of the year 1751 presented by General Ernst Linder to the Pori Regiment in 1932.

Independence opened the way to the development of purely Finnish war ensigns. The colours of the War of

Independence were the first of the kind. However, arisen on private initiative they were temporary colours. As front line colours they will, of colours, always maintain their particular value. The Museum has thirty colours of this type including some from the »tribal» wars. The colours of the 27th Royal Prussian Jaeger Battalion of 1916 (fig. 1) which was not a frontier colours is a unique one. For instance the colours of the Ylistaro Civil Guard in the collections of the War Museum represents this flag type. (fig. 2) Designed by Akseli Gallen-Kallela it is of special value. The arms of Finland in so-called lion and other colours as well as the provincial arms were perhaps most frequently used subjects in the colours of the War of Independence. The most commonly used wreath design is the one made of spruce, the use of which is closely connected with the memory of the occupation of Tampere.

The symbolism of the colours of the War of Independence does not continue as such in those of the Army. The army flags were accurately defined in the orders given on June 14th 1919. The size of the infantry colours was fixed at 120×140 and those of the cavalry at 80×95 cm. The standards of the technical troops are of the last mentioned size. Lions or as in units formed of troops which had distinguished themselves in the War of Independence a cross of liberty encircled by a wreath were engraved in the end of the staff; the ribbons of the cross of liberty formed the bands of the staff of the colours of this type. The colours of the Jaeger Brigade, disbanded in 1934, and the colours of the Savo Jaeger Regiment (fig. 5) closely connected with them, form a group by themselves among the colours of the infantry. They have

a »Jaeger» green background with provincial arms in the middle surrounded by a sheaf wreath. Also the colours of the Jaeger Battalion Guard are of the same colour type as represented by those of the Finnish White Guard and Karelian Guard. They are, in a way, successors to the colours of the life-guards (fig. 4). The modernized Palatinate type is represented by 5 »flame colours» of infantry regiments (fig. 6). The dragoon colours of the cavalry also follow the old line of development, although designs connected with the War of Independence were used on designing them. (fig. 7). Finally the standards of the detached battalions cannot, on good grounds, assume the form of the old colours. Thus, for instance, international symbols were used (fig. 8) in the colours of technical troops in the nineteen twenties. The design of the colours of the Pori Regiment is altogether historical. This blue and yellow flag was made after a pattern made for the Pori Regiment dating from 1796 (fig. 3).

After the dissolution of the Civil Guard Organization in 1945, about half of its colours, more than 350, were transferred to the War Museum. These colours are not of uniform type as the colours of the Army are; on the contrary, they represent various types. Old colours of parishes and towns, which would have been suitable patterns, have been used as models to a small extent only (Tenala, Nagu etc.). Blue and white swastikas with provincial and other arms, landscape subjects and more or less military emblems (swords, rifles, cartridges, »puukkos» etc.) were prevailing at first. When the colours were renewed, especially in the nineteen-thirties, single coloured flags of standard type were adopted more and more. The Civil Guard Organization, Civil Guard

districts and Local Civil Guards had colours of their own. The lack of uniformity was, naturally due to the absence of special orders about colours. May it be mentioned that also the civil guard artillery used colours contrary to the custom prevailing in the Army (fig. 9).